

EL MUSEU DEL SURO DE PALAFRUGELL, REALITATS I PROPOSTES D'INTERACCIONS

Josep Espadalé Reballí – Museu del Suro de Palafrugell

Seixal 2000

I.- BREU HISTÒRIA DEL MUSEU DEL SURO DE PALAFRUGELL

I.1.- Els inicis

El Museu del Suro es fundà formalment l'any 1972. Va néixer vinculat a la figura de l'arqueòleg gironí Miquel Oliva que, conjuntament amb els investigadors locals J. Badia i A. Recasens, fou un dels impulsors. Les prospeccions arqueològiques de Palafrugell i la seva comarca, realitzades per el grup fundador, determinaren les principals col·leccions inicials.

L'any 1976, l'Ajuntament cedí una de les sales de la Casa de Cultura Josep Pla. El contingut bàsic d'aquest primer museu estava constituït per un "conjunt d'arqueologia, ceràmica i eines de la indústria surera relacionada amb la tradició local"¹.

A partir de les primeres eleccions municipals democràtiques (1979), el Museu viu sota els efectes de l'esclat de la cultura local. S'entra en una fase de dinamització. Es traslladen les instal·lacions a Can Genís, una antiga fàbrica suro – tapera. S'inicien els inventaris. Se li dóna una important projecció pública a partir de la realització d'exposicions temporals. Es creen seccions, entre elles l'arxiu (germen de l'actual arxiu municipal), element constitutiu del que a partir de llavors es denominarà Museu – Arxiu de Palafrugell. Finalment es dóna un impuls a les excavacions arqueològiques d'urgència de l'assentament romà de Llafranc i, posteriorment, s'inicien les excavacions programades al poblat ibèric de Sant Sebastià.

I.2.- Cap al Museu del Suro

Des de feia anys, entre l'empresarial surer, hi havia interès en fer un museu del suro que servís d'emblema del sector, un testimoni de la que durant més de dos segles havia estat la principal activitat econòmica de moltes poblacions de les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva i el Gironès. Era un tema que, a pesar de ser recurrent, mai s'havia concretat fins a principis dels anys vuitanta, moment a partir del qual tant la direcció del Museu com l'Ajuntament de Palafrugell decideixen abordar el món del suro com a factor de desenvolupament de l'antic museu municipal.

Era un projecte que tenia sentit. Palafrugell és una de les poblacions catalanes que més clarament deuen el seu actual desenvolupament a la implantació de la manufactura i

¹ "Guia dels Museus de Catalunya". La Caixa. Barcelona. 1979

després a la indústria surera². A grans traços es pot afirmar que la transformació del suro ha portat de bracet a aquest territori cap a un sistema industrial de tall capitalista, d'una forma i amb uns condicionats molts diferents als models industrials del país, per exemple el tèxtil, sempre darrera de les fonts energètiques, amb màquines de vapor o buscant el màxim aprofitament de l'aigua amb l'instal·lació de colònies a les conques dels rius.

Indirectament, l'especialització monogràfica del Museu de Palafrugell, contribuï a la reordenació museística del Baix Empordà, una comarca sense una capitalitat clara, amb poblacions molt pròximes, amb una importància semblant, cada una de les qual tenia un museu amb un patrimoni similar (arqueologia, etnografia, etc). Amb caràcter monogràfic també es desenvolupà durant els anys vuitanta el Museu de Ceràmica de la Bisbal i es replantejar el Museu de la Pesca de Palamós a partir d'un Museu que es remuntava a la dècada dels vint. Sens dubte, el creixent interès de cada un dels museus jugaria a favor de l'increment de l'interès global del territori que, a la vegada, es dotava d'infraestructures eficaces en la conservació del patrimoni, sobre tot a través de polítiques d'adquisició ben definides.

El Museu de Palafrugell rep un fort impuls quan al 1986 es crea la primera plaça de conservador i s'encarrega el projecte museològic³. Al 1987 es reubica a la seu actual, un edifici racionalista construït entre 1931 i 1934.

² L'impuls de la manufactura surera va permetre a la població abandonar una difícil agricultura de secà i convertir-se en una població industrial. Al 1761 es registra la boda de Benet Feliu, de professió taper, primera referència documental d'un obrer del suro en aquesta vila. El creixement de la manufactura de taps fou ràpida: el 1797 consten 21 obradors que ocupaven a unes setanta persones. L'any 1840, uns 500 operaris treballaven en 62 fàbriques. Al 1884, 1053 persones (entre les quals figuraven 240 dones) tenien la seva feina a la indústria suro tapera. La generalització de les màquines, a partir de les dos últimes dècades del s. XIX, no suposà en principi, la caiguda de la mà d'obra empleada. L'any 1913, amb 27 fàbriques i 3.500 treballadors, fou l'últim de creixement abans de la crisi provocada per la primera guerra mundial. Quasi tothom treballava directament o indirectament en funció de la indústria suro - tapera. Al seu entorn, a més, s'hi havien establert importants tallers mecànics especialitzats (Tallers Trill, Corredor, Gallart, Dellonder,...) així com indústries de sacs de cànem i jute. Però el moment a partir del qual Palafrugell s'ha diferenciat d'altres poblacions sureres catalanes ha estat en el transcurs del segle XX. A la seva tradicional estructura de producció i exportació se li suma la capacitat d'innovació de la gran indústria, percussora d'iniciar a Catalunya la gran majoria de produccions industrials (aglomerat negre per aïllar, paper de suro, aglomerat continuu, discs,...). La presència de la gran indústria comportà que a Palafrugell s'instal·lessin també els organismes de decisió del sector: el Fomento de la Industria y el Comercio corchotaponero (1932), la Mutual Corchera (1933) que tenia assegurats a la major part del sector surer català, la Delegación Nordeste del Sindicato Nacional de Madera y Corcho (1939) i, més recentment, a la dècada dels vuitanta, l'Associació d'Empresaris Surers i el Consorci Institut Català del Suro. Palafrugell es converteix així, en la capital catalana del suro. A finals de la dècada de 1950, la indústria turística substituï el suro com a principal motor econòmic de la zona. Malgrat això, Palafrugell és encara avui la primera població catalana en quant a fabricació i comercialització de productes de suro. Per una documentació més exhaustiva veure Ramir Medir: "Historia del Gremio Corchero". Madrid. 1953; Santiago Hernández: "El món del suro" a Quaderns de la Revista de Girona. Girona. 1987; Yvette Barbaza: "El paisatge humà de la Costa Brava". Girona. 1988; Josep Espadalé: "Dossier d'arqueologia industrial: El cas de la indústria surotaper" a Revista de Girona núm. 161. Girona novembre - desembre 1993.

³ El Museu del Suro de Palafrugell es defineix genèricament com una institució pública, oberta a la participació de la societat, sense ànim de lucre, que té per funció adquirir, conservar, estudiar i difondre de forma integral l'herència cultural i el patrimoni natural relacionats amb el món del suro de Catalunya, amb els propòsits de contribuir, com element de qualitat, al desenvolupament social, econòmic i cultural de la comunitat; d'oferir suport a l'educació formal i com a proposta d'educació informal; així com alternativa de creació i d'oci.

I.3.- Cap a la cristallització del projecte

El Museu del Suro neix doncs d'una idea, d'una necessitat si es vol, més que d'una base material de suport preexistent a les col·leccions públiques. A partir de 1988 s'activa una important política d'adquisicions que permetrà a la institució iniciar, al 1989, una relació amb el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya que culminarà amb la declaració del Museu del Suro com secció anterior i, al 1991, inaugurar, exclusivament a partir de pressuposts ordinaris, els primers espais d'exposició permanent⁴: una sala de bio - ecologia del suro i una sala on es mostren els processos de producció de taps (manufatura artesana i mecanització), de discs (folres de suro pel tap de corona) i paper de suro (utilitzat sobretot per emboquillar cigarrets). L'any següent s'obrí un nou espai destinat a les manifestacions més estrictament culturals, concretament, una mostra d'art en suro i una sala sobre l'impacte dels cors de Clavé a la zona suro – tapera. Al 1993 es reforma la sala d'exposicions temporals que ha acollit gran quantitat de mostres, algunes d'elles referides al món surer⁵. Podem dir que a partir de llavors, es normalitza l'activitat de museu pròpiament dita.

II.- EL MUSEU DEL SURO EN UN ENCREUAMENT DE CAMINS

L'any 1997, el museu arriba a un encreuament de camins, a un moment en el que s'han de prendre una sèrie de decisions que condicionaran la dinàmica de futur de la institució. Com s'arriba a aquest encreuament?⁶

- Per la pròpia lògica interna de la institució. En aquell moment es disposa d'unes potencialitats que 10 anys enrera el museu no tenia. Els fons havien crescut i eren importants, tant pel que es refereix al fons d'objectes (la col·lecció de referència més important de Catalunya), com a les col·leccions documentals, fotogràfiques y bibliogràfiques⁷. Això, que posa en crisi l'actual infraestructura, també permet abordar amb garanties d'èxit un salt qualitatiu.

⁴ Per una descripció més detallada dels espais d'exposició permanent veure Josep Espadalé: “ El Museu del Suro de Palafrugell”, a Revista d'Etnologia de Catalunya, núm. 5, Barcelona, 1994, pp 160 – 161. Veure també la web: www.museudelsuro.cat

⁵ A títol d'exemple: Entre la tradició i la modernitat: Artesania sobre tela de suro (1990), l'arbre màgic: Escultures en suro de Joaquim Vicens Gironella (1991), Quadres en suro de Roger Conchillo (1992), Ricard Mur Fotògraf del suro (1993), el bosc de suro: escultures de François Pous (1994), Màquines del Temps (1994), Aus i mamífers de les suredes (1995), Calendaris de suro des de 1934 (1996), la dona a la indústria del suro (1997), Josep Pla en el país dels Taps (1997), Patots: escultures de suro de Claude Massé (1998), Suro i bombolles: els tapers catalans en el món de la Xampanya (1998), Suberea, treballs en suro d'Antoni Camarassa (1999), Can Mario: la fàbrica (2000), etc.

⁶ Veure Josep Espadalé: “ El Museu del Suro en un encreuament de camins” a Can Bech, Butlletí d'Informació Municipal. Palafrugell 1997.

⁷ De la unió dels fons de l'Associació d'Empresaris Surers de Catalunya i del propi Museu del Suro s'ha consolidat la biblioteca surera més important de Catalunya, un arxiu d'imatges monogràfic del suro que actualment compta amb unes 4.000 imatges en diferents suports i, fons documentals tan sectorials com d'empresa que són una referència per estudiar el món surer des d'un punt de vista històric, tècnic, etc.,...

- Perquè el que havia estat vàlid fins aquell moment, feia falta transformar-ho, s'havia de repensar de nou la missió del museu. Per exemple, l'activitat pública que s'havia dut a terme fins aquell moment estava molt condicionada pel fet de ser l'única sala d'exposicions municipal, fet que, certament, podia haver anat en deteniment de la pròpia especialització del Museu (El Museu era un lloc on es feien coses, no determinades coses). Al 1997 s'inauguraren altres sales municipals. Feia falta replantejar l'activitat pública sense perdre la referència de servei a la comunitat.
- Perquè hi havia i hi ha una creixent consciència ciutadana que reclama a les institucions culturals i patrimonials que siguin transcendents no solament des d'un punt de vista socio – cultural sinó que també s'impliquin en la dinamització econòmica de la zona.
- Perquè en poc temps es ferien efectives les cessions al municipi de part dels terrenys i construccions de l'antiga fàbrica Armstrong, una oportunitat d'or per potenciar el Museu del Suro⁸. D'entrada suposaria una millora de la seva ubicació en la trama urbana, guanyant una major centralitat i, per tant, un major públic potencial. Permetrà la monumentalització del continent del museu que seria molt més coherent amb el contingut i permetria també incrementar la capacitat de promoció i d'atracció i, per tant, el número d'usuaris. Es podria abordar la renovació de la presentació, del discurs i, globalment, la millora dels serveis, creant una proposta pròpia del segle XXI que permetés descobrir gaudint, a base d'escenaris realistes, de interactivitat, de virtualitat, de espectacularitat, de demostracions... Finalment, s'aconseguiria una major adequació al sistema de Museus de la Ciència i la Tècnica, sistema que té totes les seves seus en edificis industrials.

Vam dur a terme tota una campanya per justificar, tant a la classe política com a la població en general, el que feia raonable una inversió de tal magnitud en funció dels resultats que es podien obtenir. Què guanyaria la població si es dugués a terme el projecte del nou Museu del Suro a la fàbrica Armstrong?

- La millora d'un servei cultural per la població de caràcter públic, amb les implicacions de tot tipus que això suposa.
- Un argument sòlid, por autèntic, i de qualitat de diferenciació de l'oferta de Palafrugell i, per tant, d'atracció del turisme cultural. El públic forà, usuari de museus a Catalunya, el conformen persones normalment amb un nivell cultural

⁸ Aquesta fàbrica es fundà l'any 1900. Entre aquest any i el 1907 es construïren els edificis principals, projectats per l'arquitecte General Guitart i Lostaló. D'aquestes edificacions destaquen la façana modernista, amb treballs de ceràmica i forja espectaculars i els elements interiors de les naus: cobertes a doble vessant sostingudes per encavalcaments de ferro i fusta i, grans bigues d'enreixat metàl·lic que separen les dos plantes. Una altra estructura important és la torre del dipòsit d'aigua. També projectada per General Guitart, fou construïda entre 1904 i 1905 pels Tallers de l'Arquitecte Joan Torras de Barcelona. S'aixeca sobre una base cilíndrica de pedra i està feta íntegrament de ferro. D'ella sobresurten els elements decoratius de l'enreixat de la barana i el remat superior, elements gens comuns en aquests tipus de construccions, normalment funcionals. A més dels valors estètics que la diferencien de la gran majoria d'edificis industrials surers, aquesta fàbrica arribà a representar més d'una tercera part del negoci surer a Catalunya i, en ella s'introduïren, per primera vegada a Espanya, la majoria de produccions industrials.

mitjà i alt⁹, segment que es correspon, majoritàriament, amb el de major capacitat econòmica i que es mou amb criteris menys estacionals. En aquest sentit, el desenvolupament del museu enllaçaria amb la renovació de la projecció turística que es pretén donar a la població.

- La garantia de supervivència del museu al llarg termini ja que passaria a ser una entitat en plena sintonia amb les necessitats reals de la societat. O bé el museu prenia rellevància (diguem-ne estratègica) o, tendiria progressivament a convertir-se en un reducte patrimonial, cada vegada més marginal a pesar de la importància del seu potencial.

Des del museu redactarem un pla d'espais on plantejàvem les necessitats objectives per acollir els serveis que s'espera d'una institució d'aquest tipus i, finalment, l'Ajuntament de Palafrugell atorgà per aquesta funció la part estèticament més important de la fàbrica, en el marc d'una complexa i qüestionada operació urbanística que afectava el centre urbà de la població. L'any 2000, gràcies al suport econòmic del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, s'encarregà el projecte a l'arquitecte Joan Rodon.

III.- INTERACCIONS

Volíem aprofitar aquest encontre, no solament per presentar el Museu del Suro sinó també, per mostrar una mica el model que estem seguint a l'actualitat que, en un sentit estricte, transcendeix l'àmbit físic, així com per proposar possibles línies de cooperació.

III.1.- Interacció a nivell local: programació d'una campanya amb efectes multiplicadors "Palafrugell, la civilització del suro"

L'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Palafrugell i el Museu del Suro vam redactar al 1999 un programa integral per fer participar a les institucions i, a gran quantitat d'associacions de la població, en un conjunt d'activitats relacionades amb el món del suro, de manera que cadascú fes aportacions vinculades a un objectiu únic. Les accions a desenvolupar serien exposicions importants, de caràcter històric, al museu, programació de concerts musicals d'època, obres de teatre relacionades, realització d'una campanya de gastronòmica "taper", accions d'artistes treballant el suro, una festa en ocasió de la pela del suro, tallers educatius interdisciplinaris per totes les edats, etc... Es podria aconseguir una optimització de recursos importants i, una projecció que superés la tradicional de les activitats programades fins ara.

Es tractava de mostrar com el suro transcendeix el concepte d'indústria. És en paraules de Josep Pla¹⁰, una civilització, tot un món que avarca, entre d'altres, un sistema

⁹ Grabiél Alcalde: "El públic dels museus". Edicions del Museu de la Garrotxa. Olot. 1999.

¹⁰ El lema de partida eren dos cites de l'escriptor Josep Pla: "L'enorme commoció produïda per la indústria a la comarca, fou, doncs, aquesta: haver instaurat un règim de jornals alts, d'haver donat als artesans la màxima capacitat adquisitiva (...). La conseqüència fou la creació d'un to molt elevat de vida

ecològic, una manufactura transformadora i una sèrie de manifestacions culturals específiques.

La posta en marxa d'aquest programa, que encara no s'ha executat, tindria com a finalitat:

- Una oportunitat de reflexió identitària, de participació de la comunitat i de recreació, així com projecció a l'exterior d'aquesta civilització.
- Accentuar la consciència per la conservació, estudi i difusió del patrimoni amb finalitat lúdica, de creació i com element d'educació formal i informal.
- Oferir serveis culturals de qualitat a la població, a la resta de la comarca i als visitants.
- Una sempre necessària promoció basada en un producte arrelat i autèntic, com una forma de profundització en la opció estratègica de Palafrugell, de tendir cap a un turisme de qualitat, menys subjecte a l'estacionalitat.

III.2.- Interacció a nivell comarcal: el Museu del Suro de Palafrugell com a part d'un centre integrat de difusió i interpretació del patrimoni del Centre de la Costa Brava

Aquest aspecte és una proposta que ha sorgit des d'un àmbit purament tècnic¹¹, en el marc de la planificació estratègica de les poblacions on ens ubiquem (en principi Palafrugell i Palamós, encara que el projecte inicialment també inclou La Bisbal, Mont-ras, Vall-llobrega, Calonge i Forallac), i que en aquests moments el seu avanç depèn d'instàncies polítiques.

La proposta consisteix en la unió dels museus existents (el del suro de Palafrugell, el de la pesca de Palamós, el de ceràmica de La Bisbal) i altres organismes públics (parc etnològic del vi de Calonge, parc de les mines de Mont-ras) i privats de caràcter complementari per intervenir, de forma integral, en la gestió del patrimoni de la zona, més allà dels límits municipals actuals, en un espècie de xarxa de caràcter horitzontal, en la que la jerarquia derivi únicament de les necessitats de coordinació, perquè s'incideixi en una major protecció del patrimoni concebut des d'una perspectiva integral

en tota la jerarquia de la indústria, des del fabricant fins a l'aprenent, la creació d'una manera d'ésser, d'una civilització –perquè l'art de fer taps a la mà fou una autèntica civilització". (...) La mecanització, la transformació de l'artesanat en indústria, ha mort l'ofici meravellós, graciós, ple d'habilitat, de fer taps a la mà (...). La bona cuina, les platxèries de les colles d'amics a les barraques de les platges, l'afició a cantar i ballar, els grans cafès, les innombrables societats, les primeres cooperatives, l'interès per les bones escoles, els primers cementiris civils, l'aparició de nuclis de persones de religió reformada, les idees republicanes i federals, les lògies francmaçòniques, l'animadversió apriorística per totes les formes d'autoritat, la tendència a tenir un rei al cos... tot això i moltes coses més- l'indefectible cafè, copa i purósón indestriables. Formen part d'un magma social, constitueixen un entrellat d'habilitats i febleses; més tard, l'aparició de les màquines, les creixents dificultats en els mercats mundials, els moments de precarietat, exigiren una altra classe dirigent i tot aquest petit món fabulós se n'anà aigua avall". (*Josep Pla: "el meu país". 2ª. Edició. Obra completa. vol VII. Barcelona, 1974*).

i, a la vegada, convertir el seu ús en un argument central de desenvolupament del territori.

Si, finalment, la classe política decideix activar aquesta proposta s'aconseguirà:

- Una major vinculació dels museus a les comunitats que els promouen. El fet que cada població tingui un museu monogràfic exclou d'alguna forma, a les persones no directament vinculades amb el tema del museu. Unificant els museus s'aconseguiria una major cohesió social al vincular persones que, per la seva temàtica, podrien considerar-se, a priori, no representades.
- Donar noves energies al desenvolupament i millorar del territori: com a nou element promocional i d'equilibri a microescala, establiment de sinergies entre poblacions turístiques, un nou jaciment ocupacional, noves i millors oportunitats de desestacionalització del turisme¹² en tant que element de diferenciació basat en una idea de desenvolupament sostenible.
- La revalorització d'un patrimoni (el que està al marge dels museus actuals que, malgrat ser definidor dels usos del territori, fins ara mai s'havia gestionat (com a màxim hi hagut un us esporàdic, extractiu...)).
- Una major eficiència en la gestió de recursos i, al estar vinculat al desenvolupament, una major quantitat de recursos invertits.

III.3.- Interacció a nivell nacional: el Museu del Suro de Palafrugell com a secció del suro del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (mNACTEC)

Com deia l'historiador Jaume Vicens Vives, la surera és la indústria més autòctona d'entre les catalanes¹³, feia falta donar aquesta projecció a un model industrial que per la seva ubicació geogràfica (en pobles amb relativament poc potencial de la província de Girona), per falta d'estudis acadèmics de qualitat sobre la seva història i, per la regressió com a indústria principalment en la segona meitat del segle XX, entre altres raons, havia quedat relegat del coneixement general del públic. La interacció amb el mNACTEC, iniciada a finals de la dècada dels 80, contribueix a donar la importància que el patrimoni industrial mereix, diguem-ne històricament, i a més, augmenta exponencialment les possibilitats d'un museu ubicat a una població de **18.000 habitants**.

Des del Museu del Suro de Palafrugell, amb la seva integració al Sistema de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, es contribueix a formar una dimensió més global, complexa i plural i, per tant, més real de la formació històrica de la Catalunya industrial. Es contribueix a escriure, en paraules d'un antic Director General de Patrimoni Cultural, una pàgina més sobre la industrialització, en una espècie de llibre obert sobre el mateix territori.

¹² Aquesta argument té especial transcendència a Palafrugell. Una població que l'any 1997 tenia un índex d'atur d'un 12,6 % de la població activa i que la diferència amb l'atur de l'any anterior oscil·lava entre estiu (temporada turística i, per tant, de màxima ocupació) i hivern (temporada baixa) un 53%. Per més informació veure "Palafrugell avui. Document d'anàlisi de la situació actual. Congrés cívic pel futur de Palafrugell". Palafrugell, setembre de 1997.

Aquesta interacció ve definida per la legislació catalana¹⁴ que concreta la coordinació expositiva, documental i difusora amb el Museu Nacional, l'ajuda econòmica (a més d'una aportació anual, el mNACTEC tal com hem escrit anteriorment, s'ha fet càrrec íntegrament del finançament de la redacció del projecte arquitectònic del nou museu), l'assessorament tècnic i organitzatiu i el foment de la restauració. A més, es comparteixen programes fonamentals referits a la conservació, l'investigació, la política d'adquisicions, la difusió, etc...

Gràcies a aquesta interacció hem entrat en contacte amb museus "germans". Es a dir, museus catalans amb temàtiques específiques (paper, mineria, pell, ferrocarril, etc) però amb problemàtiques museològiques i museogràfiques molt semblants per tractar-se també de models industrials. És doncs, una bona via, verificada des de fa anys, en la que solament cal profunditzar.

III.4.- Interacció a nivell internacional: proposta de relació amb altres centres patrimonials surers de diferents països

Proposem treballar la internacionalitat a dos nivells diferents: per una millor adaptació dels centres museístics i patrimonials a la realitat internacional del patrimoni i negocis surers, amb un fort component multinacional des dels seus orígens (intercanvis entre països de matèria primera, de productes transformats, de capitals, empreses, persones, tecnologies i idees) i per temes més estrictament d'ordre museològic.

Proposem fer-ho de formar més estructurada i, amb més continuïtat que fins ara ja que, al menys en el cas del Museu del Suro de Palafrugell, hem funcionat a través d'iniciatives puntuals molts concretes (la participació en els programes europeus "*Els quatre motors d'Europa*", "*People are the real history*" i en aquesta conferència internacional. Podríem crear, per exemple, una secció dins la TICCIH dedicada al patrimoni surer amb la finalitat de treballar de forma més coordinada cap al doble objectiu de conèixer, protegir i posar en valor el patrimoni surer i, rentabilitzar recursos:

- Prenguem tots els museus surer implicats el compromís de treballar en aquesta perspectiva: destinarem encara que sigui una petita part dels nostres recursos a aquest caràcter internacional, fem l'esforç econòmic necessari per conèixer-nos bé (convoquem-nos per exemple una vegada l'any), publiquem en diversos idiomes perquè no hi hagi barreres, intercanviem-nos experiències d'ordre expositiu, didàctic, de restauració, etc. Busquem una major rendibilitat a la nostre producció cultural.
- Constituïm en un lobby d'accés a recursos europeus ja que tenim una base d'argumentació sòlida.
- Definim una política d'intervenció sobre el patrimoni: Proposem-nos objectius realitzables, vinculem les iniciatives en marxa de documentació i investigació per fer-les homogènies, expandim i intercomuniquem els centres de documentació del món del suro amb antenes a diversos països, etc...

¹³ Jaume Vicens Vives i Montserrat Llorens. "Industrials i Polítics (segle XIX). Barcelona. 1973. Pàg. 66 i 67).

- No abandonem la recerca de nous contactes patrimonials a països vinculats amb el món surer que no estan representats aquí (Itàlia, Regne Unit, Estats Units, els estats del Magrib...).

Finalment voldria felicitar per aquesta iniciativa a l'organització, a la Dra. Graça Filipe, al seu equip, al municipi de Seixal... Aquesta conferència internacional era una necessitat. Els centres patrimonials del suro hem de fer que no sigui la última, que no sigui una conclusió sinó l'inici d'un període molt més fructífer a tots nivells.

Gràcies per la seva paciència.